

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

"JAZO HISOBLANMAYDIGAN JINOIY HUQUQIY TA'SIR CHORALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING JINOIY HUQUQIY VA JINOYAT IJROIYA JIHATLARI"

*O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi Tarbiyaviy ishlarni tashkil
etish va mukofotlash bo'limi inspektori*

Orziqulova Sevara Normamat qizi

Mustaqillik yillari davomida sud-huquq tizimini tubdan isloh qilish, fuqarolik jamiyatini shakllantirish, demokratlashtirishning tarkibiy qismi sifatida sud hokimiyatining xolis, mustaqil tarmoq sifatida mustahkamlash, qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklari ishonchli himoyalalanishini ta'minlash bo'yicha izchil ishlar amalga oshirildi.

Buning yaqqol tasdig'i sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 10 avgustdagi "Sud-tergov faoliyatida shaxsning huquq va erkinliklarini himoya qilish kafolatlarini yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni yoki 2018 yil 14 may kuni qabul qilingan «Jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligi tizimini tubdan takomillashtirish choratadbirlari to'g'risida» gi PQ 3723-son qarori misol bo'la oladi. Bu kabi qonun va qarorlar O'zbekiston Respublikasining Jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari va vazifalari sifatida: jinoyat qonunchiligi normalarini unifikatsiya qilish, fuqarolar huquq va erkinliklari, jamiyat va davlat manfaatlarining ta'sirchan va shaxsning huquq va erkinliklariga so'zsiz rioya etilishini ta'minlash, protsessual harakatlarning sifatini oshirish, jinoyat protsessida dalillarni to'plash va mustahkamlash, ularga baho berish tizimini ilg'or xorijiy tajribada keng qo'llaniladigan isbotlash standartlarini inobatga olgan holda yangi mexanizmlarni joriy etish uchun muhim qadam bo'ldi.

Xalqaro huquq normalarini bevosita qo'llash, xalqaro va milliy jinoyat huquqining o'zaro bog'liqligi muammolari noaniq hal qilinadi. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi jinoyat huquqiga xalqaro standartlarni joriy etish masalalari ham ilmiy-nazariy, ham amaliy jihatdan dolzarbdir.

Xalqaro normalarni amalga oshirish va ularni milliy qonunchilikka joriy etishning murakkab jarayonini ifodalash uchun zamonaviy yuridik adabiyot va fanda "implementsiya" (inglizcha "implementation" - amalga oshirish, amalga oshirish) atamasi qo'llaniladi.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

Tor ma'noda amalga oshirish deganda xalqaro shartnoma yoki bitim normalariga muvofiq milliy qonunchilikning yangi normasini yaratish yoki o'zgartirish, yuborish, kiritish, qabul qilish yoki o'zgartirishda qo'llaniladigan huquqiy texnika usullaridan biri tushuniladi.

Boshqa qarashlarga ko'ra, "amalga oshirish" atamasi xalqaro jinoyat huquqi normalarining bevosita (moddiy) amalga oshirilishini ta'minlovchi huquqni qo'llashning keng ko'lamlı chora-tadbirlarini ham anglatadi.

Bu modelga O'zbekiston Respublikasini misol qilib keltirish mumkin, chunki xalqaro huquqning ustuvorligi to'g'risidagi normaga qaramay, Konstitutsiya muqaddimasida O'zbekiston Respublikasining "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi Qonunining 5-moddasida, xalqaro shartnomalar milliy huquq tizimining mustaqil manbai sifatida bevosita ko'rsatilmagan. Shuni ta'kidlash kerakki, xalqaro jinoyat huquqi normasi to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatmaydi, shuning uchun jinoyatga oid xalqaro jinoyat huquqi normalari ichki jinoyat huquqida amalga oshirilishi kerak. O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Jinoyat, Jinoyat-protsessual va Jinoyat-ijroiya kodekslari loyihalarini ishlab chiqish bo'yicha 2021-yilning 10-13 iyun kunlari O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasida BMTning giyohvand moddalar va jinoyatchilikka qarshi kurashish boshqarmasining Markaziy Osiyodagi mintaqaviy vakolatxonasi bilan hamkorlikda O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Jinoyat, Jinoyat-protsessual va Jinoyat-ijroiya kodekslarining dastlabki loyihalari muhokamasiga bag'ishlangan to'rt kunlik davra suhbatı bo'lib o'tdi.

Tadbirda Uilfrıd Lore universiteti (Kanada) professori N.Kovalev, Ukraina Fanlar akademiyasining V.M.Koretskiy nomidagi Davlat va huquq instituti katta ilmiy xodimi A.Banchuk, "Kiev-Mogilyansk Akademiyasi" Milliy universitetining (Ukraina) Huquqiy fanlar fakulteti jinoyat va jinoyat-protsessual huquqi kafedrası professori M.Xavronyuk, BMTning bolalar fondi (YUNISEF) eksperti T.Kuchava (Gruziya),

BMTning narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarması korrupsiya va iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurash sohasi (Vena) mutaxassisi K.Palikarski hamda ekspertlari B.Saparbaev va A.Asanaliev (Qirg'iziston), Xalqaro huquqiy hamkorlik bo'yicha Germaniya fondi (IRZ), BMTning narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarması Markaziy Osiyodagi mintaqaviy vakolatxonası vakillari, "Mintaqaviy dialog" XNNT, YUNISEF vakillari, shuningdek 50 nafardan ortiq milliy ekspertlar ishtirok etdilar.

Tadbir dasturi "O'zbekiston Respublikasining Jinoyat, Jinoyat-protsessual va Jinoyat-ijroiya kodekslarining dastlabki loyihalari muhokaması - asosiy masalalar va

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

kelgusi rejalar" mavzusidagi davra suhbat, O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Jinoyat, Jinoyat-protsessual va Jinoyat-ijroiya kodekslarining dastlabki loyihalarini tayyorlash bo'yicha seksiyalar ishidan iborat bo'ldi

Yangi Jinoyat kodeksida shu paytgacha jazo belgilanmagan jinoyat turlari, masalan, o'zboshimchalik bilan jazolash yoki jurnalistning qonuniy faoliyatiga to'sqinlik qilish uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilmoqda.

Ayni paytda amaldagi Jinoyat kodeksida jazo nazarda tutilgan ayrim holatlar, jumladan diniy mazmundagi materiallarni qonunga xilof ravishda tayyorlash, saqlash, olib kirish yoki tarqatish dekriminilizatsiya qilinmoqda.

Amaldagi Jinoyat kodeksining 2443-moddasida (Diniy mazmundagi materiallarni qonunga xilof ravishda tayyorlash, saqlash, olib kirish yoki tarqatish) bu jinoyat shunday qilmishlar uchun ma'muriy jazo qo'llanilganidan keyin sodir etilgan bo'lsa, – bazaviy hisoblash miqdorining yuz baravaridan ikki yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yilgacha axloq tuzatish ishlari bilan jazolanishi belgilab qo'yilgan. Xuddi shunday qilmish Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning 1842-moddasida (Diniy mazmundagi materiallarni qonunga xilof ravishda tayyorlash, saqlash, olib kirish yoki tarqatish) ham nazarda tutilgan.

Ishchi guruhlarining xorijiy mutaxassislar bilan konsultatsiyalar o'tkazishga yo'naltirilgan ekspertlar uchrashuvlari faoliyati tematik seksiyalar doirasida o'tkazildi, bu esa o'z navbatida, nafaqat asosiy qonun hujjatlari loyihalari bo'yicha ekspertlar bildirgan e'tiroz va takliflarni muhokama qilish va inobatga olish, balki qonunijodkorligi va huquqni qo'llash bo'yicha amaliy qarorlar ishlab chiqilishiga imkoniyat yaratib berdi.

Har bitta jamiyatda jinoyat qonuni tarixan o'zgaruvchan hujjat hisoblanadi, chunki ijtimoiy munosabatlar va ijtimoiy ishlab chiqarishning rivojlanib, o'zgarib borishi jarayonida jinoyat qonuniga tegishli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilishni taqozo etadi. Bu esa o'z navbatida bu hujjatning tarixan o'zgarishiga sabab bo'ladi. Hozirgi global davrda, jumladan o'zbek jamiyatida ham har yili Jinoyat kodeksida yangi jinoyat turlari, o'zgartirishlar va takliflar berilib, jinoyat qonunchiligida salmoqli yangiliklar yuzaga keladi. Shu nuqtai nazardan, yangi Jinoyat kodeksida noqonuniy diniy materiallar uchun javobgarlik bo'lmaydi. 2021-yil 22 - fevralda O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksini tasdiqlash to'g'risidagi qonun loyihasi muhokama uchun e'lon qilindi. Hujjatga yangi Jinoyat kodeksi loyihasi ham ilova qilingan bo'lib, u qabul qilingach, 2022 - yilning 1-yanvaridan kuchga kirdi va joriy kodeks bekor qilindi. Qabul qilingan Jinoyat kodeksida diniy mazmundagi

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

materiallarni qonunga xilof ravishda tayyorlash, saqlash, olib kirish yoki tarqatish dekriminalizatsiya qilinmoqda, ya'ni jinoyat qonunchiligidan chiqarilmoqda

O'zbekistonlik huquqshunos va diniy mavzularni yorituvchi jurnalistning fikricha, keyingi yillarda diniy adabiyotlar uchun javobgarlikka tortish amaliyoti keskin kamayib ketgan. Tayyorlangan yangi Jinoyat kodeksi loyihasi "Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokamasi portali" ga 22 - fevralda joylashtirildi.

Jinoyat kodeksi loyihasidan oldin berilgan Prezident farmoni loyihasining ikkinchi bandida "O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksini tasdiqlash to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasining 1994 - yil 22 - sentabrdagi 2012-XII son qonuni o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblansin", deyilganki, demak, 2022 - yilning 1 - yanvaridan kuchga kirishi rejalashtirilgan Jinoyat kodeksi bu sohadagi yangi qonun bo'ladi.

Yangi Jinoyat kodeksning amaldagi kodeksdan zohiriy farqi ham ancha sezilardi. Masalan, yangisi 395 moddadan iborat bo'lsa, joriy kodeks 302 moddadan tashkil topgan. Ammo, yangi Jinoyat kodeksida diniy mazmundagi materiallarni qonunga xilof ravishda tayyorlash, saqlash, olib kirish yoki tarqatish jinoyat dekriminalizatsiya qilinmoqda.

Xalqaro huquq normalarini bevosita qo'llash, xalqaro va milliy jinoyat huquqining o'zaro bog'liqligi muammolari noaniq hal qilinadi.

Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi jinoyat huquqiga xalqaro standartlarni joriy etish masalalari ham ilmiy-nazariy, ham amaliy jihatdan dolzarbdir.

Xalqaro normalarni amalga oshirish va ularni milliy qonunchilikka joriy etishning murakkab jarayonini ifodalash uchun zamonaviy yuridik adabiyot va fanda "implementsiya" (inglizcha "implementation" - amalga oshirish, amalga oshirish) atamasi qo'llaniladi.

Tor ma'noda amalga oshirish deganda xalqaro shartnoma yoki bitim normalariga muvofiq milliy qonunchilikning yangi normasini yaratish yoki o'zgartirish, yuborish, kiritish, qabul qilish yoki o'zgartirishda qo'llaniladigan huquqiy texnika usullaridan biri tushuniladi. Boshqa qarashlarga ko'ra, "amalga oshirish" atamasi xalqaro jinoyat huquqi normalarining bevosita (moddiy) amalga oshirilishini ta'minlovchi huquqni qo'llashning keng ko'lamlı chora-tadbirlarini ham anglatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, milliy jinoyat qonunchiligini birlashtirish va ilg'or xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish jarayoni milliy qonunchilikni

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

takomillashtirishning eng muhim vazifasidir, ammo taklif etilayotgan romanlar quyidagilarga yordam beradi:

1. Jinoyat qonunchiligi normalarini unifikatsiya qilish va ularni xalqaro normalarga muvofiqlashtirish;
2. Jinoyat huquqi tamoyillarini turlicha talqin qilishga imkon beruvchi normalarni istisno qilish;
3. Jinoyat kodeksidagi huquqiy bo'shliqlar, ziddiyatlar va "bo'sh joylar" ni bartaraf etish;
4. Jinoyat kodeksida qo'llanilayotgan atama va tushunchalarning huquqiy ma'nosini, ularni aniq belgilash va milliy va xalqaro miqyosda bir xilda qo'llanilishini ta'minlash orqali takomillashtirish;

REFERENCES:

1. Jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida [O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 14.05.2018 yildagi PQ-3723-son]. <https://lex.uz/ru/docs/3735818>
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. 2007. - № 15. mod. 152; - 2008. - № 52. mod. 510; - 2011.- № 16. mod. 159; -2014. - № 16. mod. 176; - 2017. - № 14. mod. 213, № 22. mod. 406, № 35. mod. 914.
3. O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida [O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 18.04.2018 yildagi O'RQ-476-son.